

Einar Sigurbjörnsson

Lutherspsalmer i trosperspektiv

Løgumkloster 10. maj 2004

I

Trosundervisningen i Luthers psalmer är inte abstrakt läroundervisning eller dogmatik i dess ords negativa betydelse. Det var som bekant Immanuel Kant som sa att efter hann läst David Hume hade han vaknat av sin "dogmatische Schlummer". Bertrand Russel kommenterade Kants yttrande med denna sats: "He soon invented a sedative which enabled him to sleep again." Det är visserligen lätt att göra läran, dogmatiken, till en vila i eviga, tidlösa sanningar och läroundervisningen till ett sömnmedel men det gör Luther inte.

I nutiden gör vi skillnad mellan teori och praxis och behandlar lärofrågor som något teoretiskt abstrakt och lösgjort från livets praxis. Jag tror inte att denna skillnad mellan teori och praxis finns i Luthers tänkande. För honom är teologi bibelutläggning och vare sig han står på katedern, i predikostolen eller skriver psalmer är han teolog som undervisar inte i några abstrakta sanningar eller lärosatser utan förkunnar Kristus som människans ende frälsare och Herre. Luthersk teologi höll länge i den grundsatsen att teologins och särskilt dogmatikens mål inte var teoretisk kunnskap, *gnosis*, utan handling, *praxis*, t. ex. ortodoxins store dogmatiker Johann Gerhard sa i 1600-talets början.

Bengt Hägglund säger om Luthers bibelsyn:

[...] Bibeln för Luther inte endast var en bok i vanlig mening, som man kunde hämta fram ur klosterbiblioteket för att studera och kommentera, utan den var s.a.s. en sammanfattning av världen, en bild av hela tillvaron, av det förflutna, det närvarande och det kommande.

Detta betyder att de händelser som Bibeln beskriver inte är händelser från det förflutna utan är ett budskap för oss som läser eller hör berättelsen nu. Bibelens budskap är ett levande budskap för var och en. Bibelutläggning eller trosundervisning har m.a.o. med själavård att göra. Syftet med all teologi är att visa människan fram till Kristus och få henne tillägna sig Kristi verk.

Denna syn betonas i Luthers psalmer. Deras mittpunkt är det samma som Bibelns och all kristilig förkunnes mittpunkt: Kristus som Gud och människa, Kristus som visar oss Guds faderliga kärlek, Kristus som frälsar oss, Kristus som står vid vår sida så att vi inte behöver vara rädda, Kristus som är den starkaste även om de yttre omständigheterna kan peka på något annat.

Luthers psalm “Ein feste Burg ist unser Gott” uttrycker denna syn mycket klart. Den är en versifikation utav Psaltarens 46. psalm och har rubriken: “Der xlvj. Psalm: Deus noster refugium et virtus” vilken är d. 46. psalmens latinska benämning. Luthers psalm är inte ett referat utav den bibliska psalmen och återger inte psalmens enstaka vers. Han fångar psalmens mening eller aktualiserar dess budskap: Gud är med oss! Denna Gud uppenbaras i människan Jesus Kristus. Kristus, Gud och människa, har segrat, han är starkare än alla makter, andliga och kroppsliga. Detta har varit ett ord av tröst till människor i anfäktelser, sjukdomar, fattigdom och – för oss Islänningar ofta aktuellt – i naturkatastrofer. Den handling psalmen kallar till är handlande enligt Guds vilja i tro och gott leverne.

II

Jag vill här stanna vid psalmen “Nun freut ech, lieben Christen, gemein” som vi hade i vårt grupparbete på Skálholt i höstas. I den ses denna undervisning mycket klart. I första verset kallas de kristna till att lovsjunga Gud för hans välgärningar som kostade honom så mycket. Man kan fråga sig vem är subjektet eller vem det är som kallar. Är det Luther? Är det kyrkan som modern? Eller är det Kristus?

Versen 2 – 10 förklarar varför de kristna skal glädjas.

I andra och tredje versen beskrivs människans situation. Och då talas det i 1. person. Det berättas ingen förfluten historia om Paradiset och Adams fall utan det rör sig om min historia, mitt fall. Det är jag som är djävulens fånge, dödens barn. Här förkunnas lagens dom över mig.

I fjärde versen börjar evangelii utläggning. Min situation affekterar Gud själv. Han lever inte neutral i höga himmelen utan ser mig i min nöd och vill hjälpa mig.

Guds reaktion beskrivs i femte verset. Den är inte vrede utan kärlek. Gud talar till sin son och ber honom frälsa denna stackars människan och segra hennes död.

Sjätte verset återger evangeliet. Jesus blev vår broder. Guds son blev människa.

I verserna sju till tio refereras Kristi samtal med mig eller Kristi egen utläggning utav evangeliet och det hänvisas tydligt till Kristi avskedstal enligt Johannes 14. – 16. Kristus talar direkt till mig och beskriver sin välgärning gentemot mig. Han vilar i mitt hjärta – Jag er din och du är min – och överger mig aldrig (7. vers). Hans död är död för mig (8. vers) och han återvänder till himmelen därifrån han sänder sin helige ande till mig (9. vers). Och till sist ber han mig leva som hans vittne i världen (10. vers).

III

Det är fyra punkter som jag skulle vilja dra fram här.

Den förste är Luthers bibelutläggning. För honom är evangeliet *viva vox*. Det är aldrig en text från det förflutna utan den levande Gudens röst.

Den andre är samtalet mellan fadern och sonen. Här ser man hur stor roll treenighetstanken spelar i Luthers teologi och hur han tillägnar sig den soteriologiskt. Såsom det betonas i 2. och 3. versen är jag en dödsdömd syndare. I 4. och 5. versen spelar Luther inte ut Guds rättfärdighet mot Guds kärlek utan betonar han Guds kärlek och faderns initiativ. Fadern sänder sonen och sonen fullbordar faderns verk och här hör man tydligt ett eko från Johannesevangeliet. Syndafallet är heller inte någon förfluten historia utan är det min egen historia. Fallet är mitt fall – Adam är jag. Samtalet mellan fadern och sonen är beträffande mig. Fadern älskar mig och sänder sonen till mig. Och sonen kommer direkt till mig, talar direkt till mig. Man kan fråga sig om Luther inte använder här den fornkyrkliga och medeltida bilden av hur Guds son förbryllade Satan genom att bli människa när han i 6. versen betonar hur Kristi guddom var slöjat. Man kan också läsa här en hänvisning till Kristi nedfart till dödsriket som i medeltiden användes ofta i spekulativt syfte. Att Kristus stiger ner till dödsriket är här ingen abstrakt tanke eller tom spekulat. Snarare är det min död som Kristus dör och jag är redan nu levande med honom.

Det tredje som jag vill peka på är hur Luther använder mystikens språk och den allegoriska bibelförtolkningen för att aktualisera evangeliet. Luther betonar här att Kristus födes i människan, i mitt hjärta, såsom det omtalas i julpsalmen Vom Himmel hoch, 13. verset där han ber Jesus göra sig en krubba i mitt hjärta. Men detta sker i hemlighet och visar sig inte i det yttre och därför behöver vi höra ständigt Kristi röst: “Halt dich an mich [...] Denn ich bin dein und du bist mein ...” o.s.v. Det är Kristus, brudgommen, som talar till själen, sin brud: Ich bin dein und du bist mein! Här tillämpar och aktualiserar Luther den klassiska allegoriska utläggningen av Höga visan.

Och fjärde punkten, slutpunkten, är att denna psalm beskriver dopet och dess verkan och har en stark hänvisning till katekesen. I dopet dog jag och blev begraven med Kristus för att uppstå med honom till ett nytt liv. Då föddes jag på nytt i Kristus eller rättare sagt Kristus – den nye Adam – föddes i mig som är den gamle Adam. Troskampen eller snarare livskampen är kampen mellan den nye Adam, Kristus i mig, och den gamle Adam, mitt syndiga jag, som dagligen ska dränkas. Psalmerna visar oss vilka hjälpmedel vi har för att dränka den gamle Adam – som jo “kan godt svømme” såsom en norsk biskop engång sa. Här ser man också vilket det *Wörtlein* är som kan fälla djävulen för att citera “Ein feste Burg”. Utifrån det kan man svara frågan om subjektet i 1. verset. Samtidigt som här är almannt kristet och bibliskt språkbruk där församlingen och individen uppmanas frjödast, lova Herren o.s.v. är det också Kristus som talar här. Det är Kristus som talar till oss, uppmanar oss och genom det att verka således i våra sinnen, tröster han oss: Denn ich bin dein und du bist mein und wo ich bleib, da sollst du sein. Uns soll der Feind nicht scheiden.